

**“O’simliklar oziqlanishi va o’g’itlar” fanining
SILLABUSI**

Fanning qisqacha tavsifi			
OTMning nomi va joylashgan manzili:	Guliston davlat universiteti		Guliston sh., 4-mavze
Kafedra:	Tuproqshunoslik		“Tabiiy fanlar” fakulteti tarkibida
Ta’lim sohasi va yo’nalishi:	140000 - Tabiiy fanlar	5141000 – Tuproqshunoslik	
Fanni (kursni) olib boradigan o’qituvchi to’g’risida ma’lumot:	Dotsent Turdimetov Shaxobiddin Muhitdinovich	e-mail:	turdimetov1970@mail.ru
Dars vaqtি va joyi:	Asosiy bino 525 auditoriya	Kursning davomiyligi:	02.09.2017-03.02.2018
Individual grafik asosida ishslash vaqtি:	seshanba, payshanba va shanba kunlari 14.00 dan 16 ³⁰ gacha		
Fanga ajratilgan soatlari	Auditoriya soatlari		Mustaqil ta’lim:
	Ma’ruza : 60	Laboratoriya : a	100
Fanning boshqa fanlar bilan bog’liqligi (prerekvizitlari):	-“Tuproqshunoslikka kirish,” “Tuproqshunoslik”, “Umumiy dehqonchilik va o’simlikshunoslik”, “Ekologiya”, “Botanika va o’simliklar fiziologiyasi” fanlari		
Fanning mazmuni			
Fanning dolzarbligi va qisqacha mazmuni:	Fanning o’qilishidan maqsad – “O’simliklar oziqlanishi va o’g’itlar” fanining nazariy asoslari; tuproqning tekshirish usullari; o’simlik-tuproq-o’g’it o’rtasidagi o’zaro munosabat; o’g’itlar; ularning turlari, olinishi to’g’risida hozirgi zamon ta’limotini berishdir.		
Talabalar uchun talablar	o’simliklarning oziqlanishiga oid nazariyalar, o’simliklarning kimyoviy tarkibi, o’simliklarning havodan va ildizdan oziqlanishi, oziqa muxitdagи elementlarning nisbati, o’simlik va tuproq tarkibidagi makro va mikro elemetnlar, o’simlik-tuproq-o’g’itlar o’rtasidagi munosabatlari, tuproqdagi oziq moddalar va o’simliklarning oziqlanishi uchun layoqatligi, tuproq tarkibidagi asosiy oziq elementlarining umumiy va harakatchan shakllari, o’simliklarning kimyoviy tarkibi va oziqlanishi, O’zbekiston tuproqlarining agrokimyoviy tavsifi haqida tasavvurga ega bo’lishi ; mineral o’g’itlarning, mikroo’g’itlarning, organik o’g’itlarning turlari, olinishi va ishlatilishi, o’g’itlar qo’llash usullari, muddatlari va texnikasini bilishi va ulardan foydalana olishi ; laboratoriya jihozlari, tajribalarni rejalashtirish, qo’llaniladigan usullar va ularda qo’llaniladigan zarur reaktivlarni tanlash, tahlil uchun zarur o’simlik va o’g’itlardan to’g’ri namuna olish, o’g’itlar, ulardan samarali foydalanish, zarur agrotexnik tadbirlarni qo’llay olish, tuproqda ketadigan kimyoviy jarayonlarni tahlil qilish, o’simlik namunasidan azot, fosfor va kaliy miqdorini aniqlash, o’g’it turlari va shakllarini sifat reaksiyasi yordamida aniqlash ko’nikmalariga ega bo’lishi kerak .		

*Elektron pochta
orqali
munosabatlar
tartibi*

Professor-o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin, telefon orqali baho masalasi muhokama qilinmaydi, baholash faqatgina universitet hududida, ajratilgan xonalarda va dars davomida amalga oshiriladi. Elektron pochtani ochish vaqt soat 15.00 dan 20.00 gacha

I Ўкув фанининг долзарблигн ва олий касбий таълимдаги урни

Ушбу фан усимлик, тупрок, ўғит муносабат, унинг илмий асослари; ўсимликларнинг кимёвий таркиби ва озиқланиши; тупрокнинг ўсимликлар озиқланиши нуктаи назаридан хоссалари; угитлар, уларнинг турлари, олиниши; бошка фанлар билан узаро бөгликлиги; фанинг кишлок хужалик ва экологик муаммоларни ечишдаги Урни; "Ўсимликлар озиқланиши ва угитлар" фанининг Тупрокшунос мутахассис тайёрлашдаги урни қаби масалаларни камрайди.

"Ўсимликлар озиқланиши ва угитлар" фани умумкасбий фанлар блокига киритилган фан булиб, 2-курсда Укитилиши максадга мувофик. Мазкур фан бошка тупрокшунослик фанларининг назарий, методологик, илмий асосини ташкил килиб, уз ривожида аник йуналишдаги тупрокшунослик фанлари учун замин булиб хизмат киласи.

II Ўкув фанининг максяди ва вазифяси

Фанни ўкитишдан максад - талабаларга "Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитлар" фани, унинг максад, вазифалари; текшириш усуллари; усимлик- тупрок-угит уртасидаги узаро муносабат: угитлар; уларнинг турлари, олиниши тугрисида хозирги замон таълимотини беришдир.

Фанни укитишининг вазифалари: ўсимликларнинг таркиби ва озиқланиши; тупрокларнинг ўсимликлар озиқланиши ва у гит қулланилиши билан бөглик булган хоссалари; асосий озик элементлари ва уларнинг ўсимликлар хаётидаги роли; угитлар; угитларнинг таснифи; олиниши кабилар билан замонавий педагогик технологиялар асосида таништирилади.

Фан буйича талабаларнинг билим, кўнирма ва малакаларига куйидаги талаблар куйилади. *Тал аба:*

- ўсимликларнинг кимёвий таркиби ва озиқланиши, ўсимликларнинг озиқланишига оид назариялар; ўсимликларнинг хаводан ва илдиздан озиқланиши; озика мухитдаги элементларнинг нисбати; усимлик ва тупрок таркибидаги макро- ва микроэлементлар; усимлик-тупрок-угит уртасидаги муносабат; тупрокдаги озик моддалар, уларни ўсимликларнинг озиқланиши учун лаёқатлиги; тупрок таркибидаги асосий озик элементларининг умумий ва харакатчал шакллари; угитлар тугрисида *тасаввурга эга бўлиши;*

- минерал угитлар, микроугитлар ва органик угитларнинг турларини, олиниши ва ишлатилишини; угитлар қуллаш усуллари, муддатлари ва техникасини, лаборатория жихозлари, уларда қулланиладиган усуллар ва реактивларни *билиши ва улардан фойдалана олиши;*

- тахлил учун усимлик ва угитлардан тугри намуна олиш; угитлардан самарали фойдаланиш, зарур агротехник тадбирларни қуллай олиш; тупрокда кетаднган кимёвий жараёнларни тахлил килиш, усимлик ва тупрок намунасида азот, фосфор

ва калий микдорнни аниклаш, угит турлари ва шаклларини сифат реакцияси ёрдамида аниклаш қуникмаларига эга булиши керак.

Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитлар фанидан мавзулар ва улар бўйича машғулотлар турларига ажратилган соатларнинг тақсимоти

T/p	Фаннинг бўлими ва мавзуси, маъруза мазмуни	Жами	Маъруз	Лаб ташғулот	Семинар	Муста- кил иши
1.	Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитлар фани, мақсади, вазифалари ва ривожланиши тарихи	6	6			
2	Лаборатория, семинар машғулотлари ва курс ишига тайёргарлик.	70				70
3	Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитларнинг тадқиқот усуслари.	4			4	
4	Ўсимликларнинг кимёвий таркиби ва озиқланиши.	10	10			
5	Тупроқларнинг кимёвий тавсифи	2			2	
6	Ўсимлик намунасини кўйдиришнинг қуруқ ва хўл кўйдириш усуслари билан танишиш	12		12		
7	Ўсимлик намунаси таркибидаги гигроскопик намликни аниклаш	12		12		
8	Битта ўсимлик наъмунасида азот, фосфор ва калийни аниклаш	12		12		
9	Тупроқ эритмасининг ўсимликлар озиқланиши ва ўғит қўллаш билан боғлиқ хоссалари	10	10			
10	Ўсимликларнинг хаводан ва илдиздан озиқланиши	12				12
11	Ўғит турлари. Азотли ўғитлар	12	12			
12	Ташқи мухит омилларининг ўсимлик озиқланишига тасири	4			4	
13	Тупроқнинг органик ва минерал қисми ва хоссалари.	14				14
14	Азот, фосфор, калий ва микроэлементларнинг ўсимликлар озиқланишидаги ахамияти.	16				16
15	Фосфорли ўғитлар	10	10			
16	Ўғит турлари ва шаклларини аниклашнинг асосий сифат реакциялари	14		14		

Иккинчи ярим йиллик

17	Калийли ўғитлар	12	12			
18	Янги минерал ўғитлар, турлари, олиниши ва ишлатилиши.	14				14
19	Микроэлементлар ва микроўғитлар	12	12			
20	Комплекс ўғитлар	12	12			
21	Озиқ аралашма турлари ва улардан фойдаланиш.	4			4	
22	Аммонийли ва аммоний-нитратли ўғитлар таркибидаги азот микдорини аниклаш.	12		12		
23	Фосфорли ўғитлар таркибидаги фосфор микдорини аниклаш.	14		14		
24	Калийли ўғитлар таркибида калий микдорини аниклаш.	12		12		
25	Органик ўғитлар	12	12			
26	Гўнг таркибидаги азот, фосфор ва калий микдорини аниклаш	12		12		
27	Дехқончиликда комплекс ва микроўғитлар қўллаш	16				16

28	Дехқончиликда қўлланиладиган махалий ўғитларни янги турлари	14				14
29	Ўғитларни тупрок хоссалари ва агротехникавий тадбирларга боғлиқ холда қўллаш	6			6	
	Жами	372	96	100	20	156

2.Ўқув материаллари мазмуни

2.1.Маъруза машғулотларининг мазмуни

2.1.1. Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитлар фани, мақсади,вазифалари ва ривожланиши тарихи (6 соат)

“Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитлар” фанининг мақсади, вазифалари, тадқиқот усуллари. Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитларнинг ривожланишида олимларнинг қўшган хиссалари. Ўзбекистонда Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитларнинг ривожланиш тарихи. **Адабиётлар:** А[1,2,3] К[8,9,11,12]

2.1.2. Ўсимликларнинг кимёвий таркиби ва озиқланиши (10 соат)

Ўсимликларнинг кимёвий таркиби. Усимлик таркибидаги курук модда. Ўсимликларнинг минерал кимёвий таркиби. Ўсимликларнинг органик кимёвий таркиби. Ўсимликларнинг гетеротроф ва автотроф озиқланиши. Ўсимликларнинг хаводан озиқланиши. Ўсимликларнинг илдиздан озиқланиши. Ўсимликларнинг ривожланиш даврлари ва озиқланиш шароитлари уртасидаги муносабат. Тупрок, илдиз тизими ва усимлик. Ўсимликларнинг илдиз тизими: типлари, тузилиши ва функциялари. Озик элементларнинг ютилишига дойр назариялар. Ташки мухит омилларининг ўсимликлар озиқланишига таъсири. **Адабиётлар:** А[1,3] К[11,12]

2.1.3. Тупроқ эритмасининг ўсимликлар озиқланиши ва ўғит қўллаш билан боғлиқ хоссалари (10 соат)

Тупрок намлиги. Тупрок аэрацияси. Тупрок мухитининг реакцияси. Тупрок микроорганизмлари. Тупрокнинг таркиби. Тупрокнинг минерал кисми. Тупрокнинг органик кисми. Тупрокдаги озик моддалар ва ўсимликларнинг озиқланиши учун лаёкатлиги. Тупрокларининг агрокимёвий хоссалари. **Адабиётлар:** А[3] К[8,12]

2.1.4. Ўғит турлари. Азотли ўғитлар (12 соат)

Азотнинг ўсимликлар хаётидаги роли. Тупрокларда азотнинг микдори, бирикмалари ва динамикаси. Дехкончиликда азотнинг айланиши. Азотли Угитлар. Азотли угитларнинг олиниши ва хоссалари. Аммиакли-нитратли Угитлар. Аммиакли азотли Угитлар. Нитратли азотли угитлар. Амидли азотли Угитлар. **Адабиётлар:** А[1,3] К[8,9,12]

2.1.5. Фосфорли ўғитлар (10 соат).

Фосфорнинг ўсимликлар хаётидаги роли. Ўсимликларнинг фосфорли озиқланиш манбалари. Тупроклардаги фосфорнинг микдори ва шакллари. Бир алмашинган фосфатлар. Ярим эрийдиган фосфатлар. Сувда эримайдиган фосфатлар. Тупрок томонидан ютиладиган алмашинувчи фосфат кислота анионлари. Тупрокдаги фосфорнинг ўсимликлар томонидан узлаштирилиши. Саноатда ишлаб чиқариладиган фосфорли угитлар. Фосфорли угитлар ишлаб чиқариш учун хом ашё. Фосфорли угитларни ишлаб чиқариш усуллари. Фосфорли угитлардан фойдаланиш **Адабиётлар:** А[3] К[8,9]

2.1.6. Калийли ўғитлар (12 соат).

Калийнинг ўсимликлар хаётидаги роли. Тупрокдаги калий. Калийли хомашё конлари. Калийли угитлар ишлаб чиқариш. Калийли угитларнинг хоссалари ва тупрок билан узаро

тасири. Кишлок хужалик экинларига калийли Угитларни куллаш. **Адабиётлар:** А[3,4] К[8,9,13]

2.1.7. Микроэлементлар ва микроўғитлар (12 соат).

Микроэлементларнинг ўсимликлар хаётидаги роли. Тупрок микроэлементлари. Тупроклар таркибидаги мис, бор, ва марганецнинг миқдори ва уларнинг Узгариши. Кишлок хужалигида кулланиладиган микроугитлар. Микроугитларнинг олиниши ва к^ллаш усуллари. **Адабиётлар:** А[1,2,3] К[8,9,12]

2.1.8. Комплекс ўғитлар (12 соат)

Мураккаб угитлар. Аммоний фосфат асосидаги угитлар. Полифосфатлар. Суюк ва суспензияли угитлар. Мураккаб аралаш угитлар. Арапаш угитлар. Угитларни аралаштириш тартиби. **Адабиётлар:** А[1,2] К[8, 12]

2.1.9. Органик ўғитлар (12 соат).

Гунг. Гунгнинг таркиби. Тушамали гунг. Гунгнинг парчаланиш даражаси. Гунг турлари. Гунгни саклаш усуллари. Тушамасиз гунг. Парранда кийи. Яшил угитлар. **Адабиётлар:** А[3] К[12]

2.2. Лаборатория машғулотларининг мазмуни. **Ўсимликларни анализ килиш**

2.2.1. Ўсимлик намунасини куйдиришнинг қуруқ ва хўл куйдириш усуллари билан танишиш. **(12 соат)** Адабиёт: 10(126-128)

Ўсимлик таркибida қуруқ ва хўлкул бўлади. Ўсимлик намунасини куйдиришнинг қуруқ ва хўл куйдириш усуллари билан танишиш.

2.2.2. Ўсимлик намунаси таркибидаги гигроскопик намликни аниқлаш. **(12 соат).** Адабиёт: 10(126-128)

Ўсимлик намунаси олиш усуллари. Ўсимлик намунаси таркибидаги гигроскопик намликни аниқлаш.

2.2.3. Битта ўсимлик намунасида азот, фосфор ва калийни аниқлаш. **(12 соат)** Адабиёт: 10(126-128)

Ўғитларни анализ килиш

2.2.4. Ўғит турлари ва шаклларини аниқлашнинг асосий сифат реакциялари. **(14 соат).** Адабиёт: 10(126-128)

2.2.5. Аммонийли ва аммоний-нитратли ўғитлар таркибидаги азот миқдорини аниқлаш. **(12 соат).**

Аниқлаш ўғит таркибидаги аммиакни формалин ёрдамида *гексаметилентетрамин*- $(CH_2)_6N_4$ деб номланадиган органик бирикмага айлантиришга асосланган. Адабиёт: 10(126-128)

2.2.6. Фосфорли ўғитлар таркибидаги фосфор миқдорини аниқлаш. **(14 соат).** Адабиёт: 10(126-128)

2.2.7 . Калийли ўғитлар таркибida калий миқдорини аниқлаш. **(12 соат).** Адабиёт: 10(126-128)

2.2.8. Гўнг таркибидаги азот, фосфор ва калий миқдорини аниқлаш. Адабиёт: 10(126-128) **(12 соат)**

Гўнг таркибидаги аммиакли азотни Мамченко-Ромашкевич усулида аниқлаш, унинг микдорини таҳлил қилиш. Адабиёт: 9(150-151)

3.3. Семинар машгулотларини ташкил этишни шакли ва мазмуни

Семинар машгулотлари учун белгиланган мавзуларни талабалар мустакил равишда курсатилган адабиётлар ёрдамида ўзлаштириб, жорий, оралик назорат шаклида ёки дарслардан ташкари вактда реферат ёки мулокат тарзда топширадилар.

Семинар машгулотларининг мавзулари

1. Ўсимликлар озиқланиши ва угитларнинг тадқикот усуллари. (**4 соат**)
2. Тупрокларнинг кимёвий тавсифи. (**2 соат**)
3. Ташки муҳит омилларининг усимлик озиқпанишига тъсири. (**4 соат**)
4. Озик аралашма турлари ва улардан фойдаланиш. (**4 соат**)
5. Угитларни тупрок хоссалари ва агротехникавий тадбирларга боғлик холда куллаш. (**6 соат**)

3.4 Курс ишларини ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Талабалар томонидан курс ишининг бажарилиши профессионал тайёргарлигини муҳим боскичи хисобланади, чунки уларда мустакил ижодий ишлашни шаклланишига, илмий тадқикот элементларини англашга хамда илмий адабнётларни укиш ва таҳдил қилишга ёрдам беради.

Талаба курс иши тизимини бажариш жараёнида ундан хам мураккаб булган вазифани - битирув малакавий ишини бажариш учун назарияларни англаш, уларни умумлаштириш ва амалиётда куллаб мустакил илмий-тадқикот фаолиятини бошлишга тайёргарлик куради. Курс ишини тзйёрлаш тапабада ахборотларни аналитик фикрлашни ривожлантиришга ва оқибат натижасида тайёр мутахассис булиб этишишига олиб келиши керак. Курс иши талабадан фаннинг тури соҳалари буйича амалиётда олган билимларини мустаҳкамлашни, янада чукурлаштиришни ва умумлаштиришни талаб этади. Хар бир танланган курс иши мавзуси илмийликни, замонавийликни талаб килади, чунки кар бир топширикда янгилик элементлари булишп лозим.

Талабаларга таклиф килинадиган курс ишлари мавзулари:

1. "Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитлар" фаннинг максади. вазифалари. тадқикот усуллари.
2. Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитларнинг ривожланишида Дунё олимларининг күшган хиссалари.
3. Ўзбекистонда Ўсимликлар озиқланиши ва ўғитларнинг ривожланиш тарихи.
4. Ўсимликларнинг кимёвий таркиби. Ўсимликлар таркибидаги сув ва куру к модданинг микдори.
5. Ўсимликлар озиқланишининг автотроф. микотроф ва бактериотроф типлари.
6. Ўсимликларнинг илдиз ва хаво оркали озиқланиши.
7. Ўсимликларнинг илдиз тизими, типлари, тузилиши ва функциялари.
8. Озик эритмалари. Ионлар антогонизми. Физиологик мувозанатлашган э ритм а.
9. Ўсимликлар озиқланишига ташки муҳит омилларининг тъсири. Ўсимликлар озиқланишида микроорганизмларнинг роли.
10. Тупроқнинг таркиби, унинг минерал ва суток кисмлари озик элементлари манбай сифатида.
11. Тупроқ органик моддалари ва таркиби Тупроқ унумдорлигининг асосий курсаткмчларидир.

12. Тупроқнинг сингдириш кобилияти, буферлиги ва Тупроқ мухитининг реакцияси Ўсимликлар озиқданишнинг мухмом омиллари.
13. Азотнинг Ўсимликлар хаётидаги роли. Ўсимликларнинг азот билан озиқданишининг узига хослиги.
14. Ўсимликларнинг фосфор билан озиқланиши. Фосфорнинг Ўсимликларда модда алмашинувидаги ахам и яти.
15. Ўсимликларнинг калий билан озиқланиши. Калийнинг Ўсимликлардаги углевод ва азот ал машину бига таъсири. Калийнинг фотосинтез жараёнидаги роли.
16. Ўсимликлар озиқланишида олтингугурт, магний, кальций, бор, марганец, мне, кобальт, молибден ва бошка элементларнинг роли ва уларнинг хосилдорликка таъсири.
17. Ўсимликларнинг ташки белгилари ва кимёвий таркибига караб озик элементларига булган талабини аниклаш.
18. Ўғитлар, ўғитларнинг таснифи,
19. Азотли ўғитлар: турлари, олиниши, хоссалари, кўллаш меъёрлари, муддатлари ва усуллари.
20. Фосфорли ўғитлар: олиниши, хоссалари ва кулланилиши.
21. Калийли ўғитлар: турлари, олиниши, хоссалари, куллаш меъёрлари, муддатлари ва усуллари.
22. Микроўғитлар: турлари, олиниши, уларни куллаш муддатлари, усуллари ва техникаси.
23. Комплекс ўғитлар: таснифи. таркиби, олиш усуллари. куллашнинг узига хос хусусиятлари.
24. Органик (маҳаллий) ўғитларнинг турлари, кимёвий таркиби, куллаш меъёрлари, муддатлари ва усуллари.

3. Талабалар мустақил ишининг мазмуни ва ҳажми

№	Ишчи дастурнинг мустақил таълимга оид бўлим ва мавзулари	Мустақил таълимга оид топшириқ ва тавсиялар	Бажарилиш муддатлари	Ҳажми, соат
1	Лаборатория, семинар ва курс ишига тайёргарлик.	Лаборатория машгулотларига тайёргарлик ҳолати ўрганилади.	3- ҳафта	70
2	Ўсимликларнинг ҳаводан ва илдиздан озиқланиши.	Ўсимликларнинг озиқланишига оид материаллар тўпланади..	5- ҳафта	12
3	Тупроқнинг органик ва минерал қисми ва хоссалари.	Тупроқнинг органик ва минерал қисми ва хоссалари бўйича маълумот тўпланади.	6- ҳафта	14
4	Азот, фосфор, калий ва микроэлементларнинг Ўсимликлар озиқланишидаги аҳамияти.	Азот, фосфор, калий ва микроэлементларнинг Ўсимликлар озиқланишидаги аҳамияти техникаси билан танишилади.	7- ҳафта	16
5	Янги азотли ўғитлар, турлари, олиниши ва ишлатилиши.	Азотли ўғитлар, турлари, олиниши ва ишлатилиши хоссалари бўйича маълумот тўпланади..	8- ҳафта	14
8	Дехқончиликда комплекс ва микроўғитлар қўллаш	Дехқончиликда комплекс ва микроўғитлар қўллаш техникаси билан танишилади	11- ҳафта	16
9	Дехқончиликда қўлланиладиган янги маҳаллий ўғитларнинг турлари.	Дехқончиликда қўлланиладиган маҳаллий ўғитлар хоссалари бўйича маълумот тўпланади..	12- ҳафта	14
				120

